

## VÝZKUM, KONSTRUKCE DAT, SEKUNDÁRNÍ DATA

**Výzkum** = systematické zkoumání přírodních nebo sociálních jevů s cílem získat poznatky, jež popisují a vysvětlují svět kolem nás.

### Model empirického výzkumu

model vědecké práce	každodenní myšlení	struktura prezentace
vědecká otázka	proč	úvod
návrh teorie	naše řešení	úvod
identifikace proměnných	co sledovat	úvod/metody
určení hypotéz	očekávání	úvod/metody
plán výzkumu	jak	metody
sběr dat, testování hypotéz	shromáždění a analýza dat	analýza/výsledky
vyhodnocení výsledků	co to znamená	diskuse
kritické shrnutí	význam, interpretace	závěry

upraveno dle Hendl, 2004

Obecná pravidla při přípravě geografického projektu výzkumu:

- představivost a určitá dávka originality při volbě tematiky (*samozřejmě často hrají roli praktická omezení – dostupnost žádané lokality, dostupnost dat, apod.*);
- téma by mělo zapadat do nějakého širšího výzkumného proudu, kontextu, tak aby ze zjištěných faktů mohli čerpat i ostatní autoři (*to je častá potíž u tzv. case studies nezařazených do patřičného kontextu*). Obvyklé je tedy nejprve uchopení širšího, obecnějšího problému, vytvoření teoretické základny (*bez náležitého teoretického základu se práce může zvrhnout do příliš narativního duchu – vyprávění, které jen zřídka může dopadnout dobře*).

Postup:

1. Výběr geograficky vhodných datových zdrojů a stanovení vhodné strategie při sběru dat. Sběr dat je zásadně ovlivněn množstvím času a financí. Často je dobré si nejdříve realizovat pilotní projekt, který upozorní na slabá místa a možné problémy. Než zahájíme sběr dat, musíme už mít jasnou představu o tom, jakým způsobem je budeme analyzovat (*vyhneme se tak pozdějším problémům s chybějícími daty či jejich nevhodnou strukturou; ze stejných důvodů není dobré se bezprostředně pouštět do nevratné agregace dat*). Je ztrátou času provádět náročné analýzy nekvalitních dat, stejně jako kvalitní a pracně sesbíraná data analyzovat pouze povrchně;
2. Klasifikace, analýza, interpretace a prezentace dat vhodnou formou;
3. Jasně vysvětlení závěrů – jednou z chyb je tzv. overinterpretation, tzn. snaha najít potvrzující důkazy v každé, byť sebeokrajovější informaci. Opakem je underinterpretation – opomíjení zcela zjevných závěrů, popřípadě nízká úroveň analýz kvalitních výchozích dat. Posledním typem chyby může být předjatost (přání otcem myšlenky). Předmětem bádání není zjevit absolutní pravdu, ale podat konzistentní a zodpovědně podložené vysvětlení. Tam, kde jsou závěry nejednoznačné, je nutné např. připustit více možných interpretací.

*Nejdůležitějším předpokladem je myšlenka a znalost toho, co chceme psát. Musíme si uvědomit pro koho budeme psát, to znamená způsob psaní, jak budeme podávat dané informace, jak budeme zacházet do detailů. Dále si musíme uvědomit, které kapitoly budou hlavní, které budou podkapitoly a vztahy mezi jednotlivými částmi diplomové práce. To znamená, že si, než začneme psát, vytvoříme sled hlavních myšlenek, osnovu textu. Při prvním psaní se snažíme zaznamenat všechno co nás napadne týkající se dané kapitoly a podkapitoly. Každou myšlenku musíme určitým způsobem vysvětlit, popsat, prokázat. Hlavní myšlenka patří hlavní věta a nikoliv vedlejší. V matematice je nejdříve definice, věta a pak důkaz, příklady a vysvětlující poznámky. V diplomové práci píšeme v 1. osobě množného čísla (tzv. autorský plurál). V daleko menším rozsahu se používá první osoba jednotného čísla. Pak pročitáme své dílo a upravujeme jednotlivé verze.*

## Konstrukce geografických dat

Geografická data mohou mít mnoho forem a mohou být získávána z nejrůznějších zdrojů. Nejběžnější situací je patrně existence dat v numerické podobě s oficiálním zdrojem či získávaných prostřednictvím terénního (dotazníkového) šetření. Mezi širší datovou základnu však patří rovněž mapy, krajina, mluvené slovo, fotografie, knihy, apod.

Obyčejně se rozlišuje mezi kvantitativními a kvalitativními daty, a také mezi pre-konstruovanými daty z oficiálních zdrojů a daty konstruovanými přímo výzkumníkem v individuálně vedeném výzkumu. Dobrý výzkum nutně kombinuje kvantitativní a kvalitativní data. Proces konstrukce dat není procesem neutrálním/objektivním a do určité míry je ovlivněn. I na první pohled „objektivní“ oficiální data (sčítání, apod.) vždy odrážejí společenskou situaci, jsou strukturována a prezentována dle společenského zájmu a vyjadřují oficiální společenské priority. Míra objektivnosti může být často ještě nižší u tzv. semi-oficiálních dat (statistiky a databáze polostátních institucí, výzkumných ústavů, apod.). Za určitých podmínek je transparentnějším použitím dat získaných skrze vlastní průzkum či rozhovor.

Konstruování geografických dat těsně souvisí s výchozí hypotézou a používaným teoretickým aparátem.

### Mapy, plány

Slouží k prostorovému přiřazení dat, zjištění rozsahu zkoumaného území. V humánní geografii lze využít pro zkoumání expanze určitého jevu (např. šíření zastavěného území města), ke studiu morfologie (např. prostorová struktura sídelního systému) či ke studiu využití půdy (land use). Mezi další mapové podklady patří územní plány, cenové mapy, mapy využití území, kartogramy, mentální mapy...

### Land use mapování

Land use mapování je hraniční oblastí mezi získáváním primárních sekundárních dat – z určitého úhlu pohledu je terén zdrojem sekundárních dat, na druhé straně jsou tato data získávána prostřednictvím terénního výzkumu, což je typické pro primární data. Je pravdou, že řadu údajů pro sestavení mapy využití půdy lze pouze obtížně získávat přímo v terénu.

Možné dimenze sledované v land use mapách:

1. Aktivita
  - a. rezidenční aktivity
  - b. nákupní, obchodní aktivity
  - c. průmyslové, výrobní a odpadové aktivity
  - d. společenské, institucionální nebo infrastrukturně vztažené aktivity
  - e. cestovní a dopravní aktivity
  - f. veřejná prostranství
  - g. rekreace
  - h. aktivity spojené s přírodními zdroji

- i. neklasifikovatelné/jiné než lidské aktivity
- j.
- 2. Funkce
  - a. bydlení a ubytování
  - b. maloobchod nebo služby
  - c. výroba a velkoobchod
  - d. doprava a komunikace
  - e. rekreace a zábava
  - f. vzdělávání a veřejná správa
  - g. stavebnictví
  - h. těžba
  - i. zemědělství, lesnictví a rybařství
- 3. Vlastnictví
  - a. soukromé vlastnictví bez omezení
  - b. soukromé vlastnictví s určitými omezeními (nájem)
  - c. soukromé vlastnictví s veřejným omezením
  - d. společné vlastnictví – veřejné
  - e. společné vlastnictví – privátní, neziskové
- 4. Stav místa
  - a. v přirozeném stavu
  - b. rozvíjející se
  - c. rozvinuté - zemědělský stav
  - d. rozvinuté – struktury mimo zástavbu
  - e. rozvinuté – zástavba

### Statistická data – problematika přiřazení, klasifikace

Jedním z hlavních požadavků statistické práce je existence systému, který umožňuje vhodně zpracovat široký rozsah statistických dat za účelem jejich prezentace a analýzy. Společným jazykem pro sběr dat i zveřejňování statistických přehledů jsou klasifikační systémy.

Jednou ze základních ekonomických klasifikací je Odvětvová klasifikace ekonomických činností (OKEČ). Je vypracována pro kategorizaci údajů, které souvisí s organizační jednotkou - ekonomickým subjektem. Poskytuje základnu pro přípravu statistických údajů o různých vstupech, výstupech, tvorbě kapitálu a finančních transakcích ekonomických subjektů.

Předmětem odvětvové klasifikace ekonomických činností jsou všechny pracovní činnosti vykonávané ekonomickými subjekty a jsou určované jejich vývojem. Obecně je činnost dána kombinací práce, výrobní techniky, informační sítě, materiálů, výrobků a vede k vytvoření specifických výrobků nebo výkonů (služeb). Každá položka zahrnuje seskupení stejnorodých činností na příslušném stupni třídění.

### NUTS klasifikace

V Evropské unii byl systém NUTS (La Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques) zaveden Statistickým úřadem Evropské unie (Eurostatem) ve spolupráci s ostatními orgány EU k zabezpečení jednotné unifikované struktury územních jednotek. Od roku 1988 je NUTS používán v legislativě Evropské unie (Council Regulation No 2052/88), zejména pro úkoly spojené s čerpáním ze strukturálních fondů.

Jednotlivé úrovně NUTS jsou vymezeny tak, aby každá úroveň NUTS odpovídala územním jednotkám majícím podobnou velikost.

Pro třídění je v klasifikaci CZ-NUTS využita kombinace alfabetského a číselného kódu. Oddíl (NUTS 0) - vyjadřuje stát Českou republiku - využívá dvoumístný alfabetský kód (dle číselníku zemí) - t.j. CZ. Pododdíl (NUTS 1) - vyjadřuje území České republiky - kód 0. Skupina (NUTS 2) - vyjadřuje oblasti tj. sdružené kraje (celkem 8) - číslované od 1 do 8 (pouze použité kódy). Podskupina (NUTS 3) - vyjadřuje kraje - VÚSC (celkem 14) - číslované od 1 do 9 vždy v rámci oblasti (sdruženého kraje), přičemž použité kódy jsou 1- 3. Třída (NUTS 4) - vyjadřuje okresy (celkem 91 vč. 15 obvodů Prahy) - číslované od 1 do 9 a dále písmenem A až Z v rámci daného kraje řazené abecedně (použito A-F). Podtřída (NUTS 5) - vyjadřuje ZÚJ (zpravidla obce) - pro číslování se využívá stávající číselník základních územních jednotek (kód ZÚJ je šestimístný). Pro úroveň okresů a obcí byla od roku 2008 nomenklatura NUTS nahrazena číselníkem LAU (Local Administrative Unit). Jde systém vytvořený

jednotně v EU pro podchycení územních struktur regionálního charakteru a pro potřeby statistiky regionů. Je tvořen úrovněmi LAU 1 (okres) a LAU 2 (obec) a navazuje de facto na klasifikaci NUTS.

### **vybrané pojmy**

**Obec** je základním územním samosprávným společenstvím občanů; tvoří územní celek, který je vymezen hranicí území obce. Obec má jedno nebo více katastrálních území. Obec je spravována zastupitelstvem obce; dalšími orgány obce jsou rada obce, starosta a obecní úřad. Obec je veřejnoprávní korporací, má vlastní majetek.

Každá část území České republiky přísluší k některé obci, pokud zvláštní zákon nestanoví jinak. Území každé obce je součástí některého okresu.

**Část obce** je možno definovat dvojím způsobem – jako takovou jednotku, která je jakožto část obce uvedena v úředním seznamu obcí a jejich částí (tj. ve Statistickém lexikonu obcí České republiky a změnách publikovaných v Ústředním věstníku ČR). Z věcného hlediska se ovšem jedná o skupinu domů se společným názvem, označených čísly popisnými z jedné číselné řady. Části obce nemají vlastní samosprávu

Obec, která má alespoň 3 000 obyvatel, je **městem**, pokud tak stanoví předseda Poslanecké sněmovny po vyjádření vlády. Ve městě plní funkci zastupitelstva obce zastupitelstvo města a dalšími orgány města jsou rada města, starosta a městský úřad.

Městy se zvláštním postavením - **statutárními městy** - jsou např. České Budějovice, Plzeň, Karlovy Vary, Ústí nad Labem, Teplice, Most, Liberec, Hradec Králové, Pardubice, Brno, Zlín, Olomouc, Ostrava, Opava, Havířov, Mladá Boleslav, Jihlava, Karviná, Kladno, Děčín, Frýdek-Místek, Přerov, Chomutov.

Území statutárních měst se může členit na městské obvody nebo městské části s vlastními orgány samosprávy. Územně členěná statutární města uspořádají své vnitřní poměry ve věcech správy města obecně závaznou vyhláškou (statutem).

Ve statutárním městě plní funkci zastupitelstva obce zastupitelstvo města, dalšími orgány statutárního města jsou rada města, primátor a magistrát. V územně členěných statutárních městech působí v městském obvodu zastupitelstvo městského obvodu a v městské části zastupitelstvo městské části; dalšími orgány městského obvodu jsou rada městského obvodu, starosta a úřad městského obvodu; v městské části rada městské části, starosta a úřad městské části.

**Městská část** je část území statutárních měst a města Prahy. Je vymezena v rámci pravomoci uspořádání vnitřních poměrů ve věcech správy, příslušející těmto městům. Je vyhlášena obecně závaznou vyhláškou z rozhodnutí zastupitelstva města.

**Základní územní jednotkou (ZÚJ)** se rozumí taková prostorová jednotka, která se pro výkon státní správy již dále nečlení. Tento pojem v sobě zahrnuje všechny obce, městské obvody a městské části hl. m. Prahy a statutárních měst.

**Katastrální území** je technická jednotka, kterou tvoří místopisně uzavřený a v katastru nemovitostí společně evidovaný soubor nemovitostí (pozemků, parcel - parcelou se rozumí pozemek, který je geometricky a polohově určen, zobrazen v katastrální mapě a označen parcelním číslem; parcelní číslo je vázáno na katastrální území). Katastrální území pokrývají celé území státu. KÚ je v zásadě skladebnou jednotkou obcí, tzn., že jedno nebo více KÚ tvoří většinou územní obvod obce. V některých případech může součástí obce tvořit zástavba, která leží na katastrálním území sousední obce (delimitované území), aniž by byla provedena odpovídající úprava hranic KÚ. KÚ tvoří územní celek, který je vymezen hranicí v rámci katastru nemovitostí.

**Základní sídelní jednotka (ZSJ)** je skladebnou částí sídelního útvaru, je určena pro prostorovou identifikaci a sledování sociálně-ekonomických a územně-technických jevů přímo vázaných na osídlení. Soubor ZSJ pokrývá beze zbytku území celého státu. ZSJ se ve vybraných obcích městského charakteru nazývají urbanistické obvody, jsou charakterizovány shodným funkčním využitím většiny objektů a jejich soubory vyplňují beze zbytku plochu všech katastrálních území příslušného města. V ostatních obcích se ZSJ nazývají sídelní lokality a takto nazvané ZSJ zahrnují pouze zastavěné části katastrálního území. Jsou tvořeny samostatnými seskupeními obytných objektů včetně území upraveného pro potřeby sídla a jsou vzájemně odděleny buď nezastavěnou plochou nebo hranicí katastrálního území.

**Urbanistický obvod** - název ZSJ ve vybraných obcích městského charakteru. Jsou charakterizovány shodným funkčním využitím většiny objektů, případně dalším jednotčím znakem; jejich soubory vyplňují beze zbytku plochu všech katastrálních území příslušného města. Na jednom katastrálním území je zpravidla vymezen větší počet ucelených UO, ale určitými UO může procházet hranice katastru, obvodu nebo městské části a dělit je na díly UO (označené A, B, C, D nebo E) Převažující charakter zástavby a funkční využití je vyjádřeno charakteristikou UO: O - obytná, N - odloučená obytná, P - průmyslová, D - dopravní, V - vybavenostní, R - rekreační, X - rezervní, Z - zemědělské, L - lesní, U - ostatní účelové plochy.

**Obce s rozšířenou působností** - činnost v ČR od 1. ledna 2003. Vznikly na základě II. etapy reformy územní veřejné správy, která proběhla ke konci roku 2002. Obce s rozšířenou působností jsou mezičlánkem veřejné správy mezi kraji a obcemi, vykonávají v přenesené působnosti (tj. státní správa) většinu veřejné správy. Po zrušení okresních úřadů jako institucionálních státních správních úřadů (okresy jako územní jednotky stále existují) převzalo 1. ledna 2003 jejich působnost 205 obcí s rozšířenou působností (tzv. obce III. stupně). Správní obvody těchto obcí jsou vymezeny vyhláškou ministerstva vnitra pomocí katastrálních území obcí, které do něj spadají (počet obyvatel správního obvodu se pohybuje cca okolo 15 000).

Kromě městských úřadů obcí s rozšířenou působností, které plní roli dřívějších okresních úřadů, existují pověřené obecní úřady (obcí II. stupně), kterých je celkem 389.

Základním cílem reformy územní veřejné správy byla její decentralizace a odstranění zbytečné dekoncentrace, roli hrála rovněž kritéria lepší dostupnosti.

Obce s rozšířenou působností vykonávají potřebné agendy, které lidé nejčastěji využívají, jako je např. evidence obyvatel, vydávání cestovních a osobních dokladů, řidičských průkazů, technických průkazů, výplata sociálních dávek, apod.

### **Ostatní zdroje sekundárních dat – média, publikace, rozvojové dokumenty**

Výzkum dokumentů bývá brán jako vedlejší metoda, nicméně v současné době je jedním z nejdůležitějších metod při sběru geografických dat. I zde platí, že přesnost a autenticita dokumentárních zdrojů se velmi liší

Jedním ze zdrojů mohou být časopisy s geografickou tematikou:

- obecné časopisy (Geographical Journal, Geografie,...);
- subdisciplinárně specializované (Urban geography, Economic geography,...);
- interdisciplinární (Environment and Planning, Urbanismus a územní rozvoj,...);
- aplikovaná geografie (Geografické rozhledy,...).

Dále pak odborné publikace:

- instruktážní texty (např. popis statistických metod a technik v geografii);
- syntézy (přehled dosažených poznatků v určitém směru výzkumu);
- základní referenční práce (např. tematické slovníky)
- výzkumné monografie (postižení rozsáhlého výzkumného problému);
- eseje (spíše polemická, provokativní práce);
- editované kolekce (publikování „klasických“ autorů, soubor nových příspěvků - sborníky konferencí, úzce tematicky shromážděné příspěvky).

### **Citace zdrojů**

Proč citovat?

- získávání širšího kontextu
- informační etika, ochrana intelektuálního vlastnictví – citování výňatků děl, užití zveřejněného díla výlučně k vědeckým či vyučovacím účelům

Je oblíbené vkládat autory, které patří mezi kapacity v daném oboru.

### **citace z odborného časopisu**

JENSEN-BUTLER, CH. (1999): Cities in competition: Equity issues. Urban Studies 36, 5/6, s. 865-891.

KAMENÍČKOVÁ, V. (1998): Porovnání rozpočtů čtyř magistrátních měst. *Obec a Finance* 2, 3, s. 18-22.

#### **citace knihy**

PACIONE, M. (2001): *Urban Geography: A Global Perspective*. Routledge, London, 663 s.

#### **citace kapitoly v editované knize**

PAVLÍNEK, P. (1993): Anglo-americká geografie ve 20. století. In: Sýkora, L., (ed.): *Teoretické přístupy a vybrané problémy v současné geografii*. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, Praha, s. 9-29.